

לעילוי נשמת

אאמו"ר הגאון רבי דב בן רבי זלמן זצ"ל

נלב"ע כב שבט תשפ"ד

אמי מורתי הצדקנית מרת שיינא בת רבי ישראל שלום ע"ה

נלב"ע יד סיון תשע"א

פרשת ויקרא תשפ"ה
שנה י"ד

גליון תקצ"ג - 593

בֵּית יִשְׂרָאֵל

דברי ישר

לקוטים, מוסרים ופרפראות בפשט וברדש

בפרשת השבוע ובענייני דיומא

בעריכת ישראל שלום דבורץ

סכנו דברי ישר

החובה להתקרב לתלמיד חכמים

וְאִם תִּקְרִיב מִנְחַת בְּפוֹרִים לַה' בְּיַד בְּשַׁפְתֵי כַהֵן הָאֲרִיךְ לְבָאֵר עֵינֵי הַמְּנַחֵת עַל פִּי הַדְּרָשׁ שְׂרוּמִזִּים עַל מִצְבֵּים שׁוֹנִים שֶׁל הָאָדָם, וּמִפְּנֵי שֶׁהָאֲרִיךְ הִרְבֵּה רָאוּי לְלַמּוֹד אֶת דְּבָרָיו מֵתוֹךְ הַסֵּפֶר אֶךְ אוֹחֶזָה מִסְּסָנְיֹו סִנְסֹן אֶחָד עַל פְּסוּק זֶה.

בסדר אליהו זוטא שהבאנו בסמוך מהתוס' בכתובות, דרש זה על המביא דורון לתלמיד חכם כאילו מקריב בכורים.

מזה למד השפתי כהן שנאמר כאן מִנְחַת בְּפוֹרִים לַה', כי המתקרב לתלמיד חכמים כאילו התקרב אל השי"ת, ולכן אמרו שמה שנאמר כאן וְאִם שֶׁהוּא חוֹבֵה וְלֹא תִלּוּי בְּרִצּוֹן, כי מוטל על האדם להתקרב אל השי"ת והאופן לעשות זאת להתקרב לתלמידי החכמים ובזה מתקרב אל ה', ולכן נאמר כאן וְאִם תִּקְרִיב ... לַה'.

לא נאמר במנחת העומר ריח ניחוח

וְאִם תִּקְרִיב מִנְחַת בְּפוֹרִים בְּיַד בְּכָל הַמְּנַחֵת נֹאמַר רִיחַ נִיחוּחַ אֲבָל בַּמְּנַחֵת בְּכוֹרִים לֹא נֹאמַר. מִבָּאֵר הַמִּשְׁךְ חִכְמָה כִּי מִפְּנֵי שֶׁמְּנַחֵת בְּכוֹרִים הִיא חוֹבֵה וְבָאָה לְהַתִּיר אֶת הַחֹדֶשׁ, אוֹלֵי בִשְׁעָה שֶׁמִּקְרִיבִים אוֹתָהּ אֵינִם מֵתְכוּוֹנִים בַּהֲקִרְבָּה אֲלֵא כַּדִּי לְהַתִּיר לָהֶם אֶת הַחֹדֶשׁ וְלֹא רַק לְרִצּוֹן ה', הֵרִי אֵינִ רְצוֹנֹו יִתְבַּרַךְ שֶׁלֹּם בְּזֶה וְלִכֵּן לֹא נֹאמַר בֵּה רִיחַ נִיחוּחַ. [וראה בסמוך במאמר על מעלת המקיים מצוה שבחובה לרצון ה' ולא לרצון עצמו]

להקריב העומר מתוך הודאת הלב

וְאִם תִּקְרִיב מִנְחַת בְּפוֹרִים כֹּתֵב הַמַּהֲר"ל בְּגוֹר אֲרִיָּה שְׁמוֹת כ, כב, הַקְּרִבַת הָעוֹמֵר, שְׁצִוּוּתָהּ הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא לְאֶכּוֹל חֹדֶשׁ עַד הַקְּרִבַת הָעוֹמֵר, וּפִירְשׁוּ רַז"ל (ויק"ר כח, א) כִּי הוּא יִתְבַּרַךְ מַעֲלָה עֲנִיִּים וּמוֹרִיד גְּשָׁמִים וּמִפְּרִיחַ טַלְלִים וּמִצְמִיחַ הָאָדָמָה וּמִדְּשֵׁן הַפִּירוֹת, וְאֵנִי נוֹתֵנִים לוֹ שֶׁכָּרוּ עוֹמֵר הַקְּרִבּוֹן, וְכֹל זֶה לְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא יִתְבַּרַךְ אֲשֶׁר הַצְּמִיחַ לָנוּ הַפִּירוֹת וְנִתֵּן לָנוּ הַכֹּל, וְזֶה צְרִיךְ הוֹדָאָה בִּלְבָב, לֹא כַּמֶּלֶךְ בְּשֵׁר וְדָם הַמְּכַרִּיחַ אֶת הָאָדָם שִׂוּדָה בַּמַּלְכוּתוֹ, אֲבָל צְרִיךְ שִׂוּדָה בִּלְבָבוֹ שֶׁמֵּאֵתוֹ וּמִיָּדוֹ נִתֵּן לָנוּ, וְאִם הוּא מְקַיֵּם אֶת הַמְּצוּהָ כְּאִילוֹ הוּא מוֹכֵרָח מִגִּזְרֵת הַמֶּלֶךְ, אֵינִי זֶה הוֹדָאָה שֶׁהוּא יִתְבַּרַךְ עֹשֶׂה אֶת הַכֹּל, וּלְפִיכֵךְ צְרִיךְ לְקַיֵּם כְּאִילוֹ הוּא רְשׁוּת.

חובה בארץ ישראל נדבה במדבר

וְאִם תִּקְרִיב מִנְחַת בְּפוֹרִים בְּיַד פֶּרֶש"י אִם מִשְׁמַשׁ בַּלְשׁוֹן כִּי, שֶׁהֵרִי אֵינִי זֶה רְשׁוּת, שֶׁהֵרִי בַּמְּנַחֵת הָעוֹמֵר הַכְּתוּב מִדְּבַר, שֶׁהִיא חוֹבֵה, וְרָאָה בְּרֵאשִׁי"ע וּבְרַמְבַּ"ן וְעוֹד רֵאשׁוֹנִים מִה שֶׁדְּבָרוֹ בּוֹה.

הַנְּצִי"ב בַּהֶעֱמֵק דְּבַר מִיִּישֵׁב אֶת הַלְּשׁוֹן גַּם כִּפִּי הַפֶּשֶׁט שֶׁמִּשְׁמַעוֹ אִם - שִׁזָּה לֹא חוֹבֵה.

כתבה התורה בלשון זה כי בכל הפרשיות הללו מדבר על אהל מועד שבמדבר, ובמדבר אף על גב שלא היה החיוב להביא העומר כפי ששינונו במשנה במנחות פרק התכלת מה"א, אבל, מחדש הנצי"ב, אם היה בא לישראל עומר מארץ ישראל היו רשאים להקריב גם במדבר, ולכן כתב בלשון אם.

המביא דורון לתלמיד חכם כאילו מקריב

בכורים ומכפר לכפרה

וְאִם תִּקְרִיב מִנְחַת בְּפוֹרִים בְּיַד הַגַּמְרָא בַּמִּסְכַּת כְּתוּבוֹת ק"ה: אִמְרוּ כִּי הַמְּבִיא דוֹרוֹן לְתַלְמִיד חֶכֶם כְּאִילוֹ מִקְרִיב בְּכוֹרִים.

הַתּוֹסֵפוֹת שֶׁם בַּד"ה וְכִי הִבִּיאוּ אֶת מַה שֶׁאִמְרָה בְּסֹדֵר אֲלֵיָּהּ זוּטָא פֶּרֶק ב כִּי תַלְמִידֵי חֲכָמִים כִּפְרָה לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹם מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם שֶׁנֹּאמַר תִּקְרִיב מִנְחַת בְּפוֹרִים וְאוֹמַר מַלְכִים ב, ד, מִב וְאִישׁ בָּא מִבְּעַל שְׁלֶשֶׁה וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֶלֶּה לְהִים לְחֶם בְּפוֹרִים, וְכִי אֲלִישֶׁע אוֹכֵל בְּכוֹרִים הִיָּה וְהִלָּא אֵינִי שֶׁם מִקְדָּשׁ וְלֹא מִזְבֵּחַ וְלֹא כַהֵן גְּדוֹל? אֲלֵא אֲלִישֶׁע וְתַלְמִידוֹ יוֹשְׁבֵינִי לִפְנֵי מִכָּאֵן אִמְרוּ הַמְּבִיא דוֹרוֹן לְתַלְמִיד חֶכֶם כְּאִילוֹ מִקְרִיב בְּכוֹרִים. ע"כ.

הֵרִי שֶׁהַמְּבִיא דוֹרוֹן לְתַלְמִיד חֶכֶם כְּאִילוֹ מִקְרִיב בִּיכוֹרִים, אֲבָל מֵהֵיכָן לְסֹדֵר אֲלֵיָּהּ זוּטָא שִׁזָּה מִכְּפֶר?

כֹּתֵב הַחִיד"א בַּחּוֹמַת אֲנֶךְ שִׁזָּה נִרְמַז בְּמַה שֶׁאִמְרָה מִנְחַת שֶׁהוּא רֵאשִׁי תִיבוֹת מְנַחֵת נְדָבַת תַּלְמִיד חֶכֶם, וְרֵאשִׁי תִיבוֹת וְאִם תִּקְרִיב מִנְחַת בְּפוֹרִים לַה', עוֹלָה לְגִימְטְרִיא תִּמְחַל.

בַּסֵּפֶר סְמוּכִים לְעַד לְרַבִּי אֲלֵיָּהּ הַכַּהֵן הָאֵיִתְמַרִי מִבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶׁאִמְרָה בְּעַל הַשְּׁפָתִי כַהֵן כִּי מְנַחֵת מִרְחַשֵׁת הָאִמּוֹרָה בַּפְּסוּקִים הַקּוֹדְמִים וְהַסְּמוּכִים מִרְמַזַּת עַל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה יוֹמֵם וְלַיְלָה שֶׁשְּׁפָתוֹ מִרְחָשִׁין בְּדְבָרֵי תּוֹרָה, וְעַל זֶה סִמַּךְ מְנַחֵת בִּיכוֹרִים לּוֹמֵר לָךְ כִּי הַמְּבִיא דוֹרוֹן לְתַלְמִיד חֶכֶם שֶׁהוּא בְּגֹדֵר שֶׁל מְנַחֵת מִרְחַשֵׁת, כְּאִילוֹ מִקְרִיב בְּכוֹרִים.

מעלת המקיים מצוה שבחובה לרצון ה' ולא לרצון עצמו

וְאִם תִּקְרִיב מִנְחַת בְּפוּרִים ב, יד

רבינו חיים פלטיאל [וכן בתוס' השלם] מביא את התורת כהנים לבאר מה שאמר הכתוב על מצוה זו, מצות הקרבת העומר, בלשון אם שמשמעו שאינה חובה, והרי הקרבת העומר חובה היא, אלא שאמרה התורה אם אתה מקריב אותה כהלכותיה אני מעלה עליכם הקרבתם נדבה ואם לאו אני מעלה עליכם חובה, וכך גם נאמר בפיוט מערבית ליל ב' של פסח בפיוט אור יום הינף לרבי מאיר בר יצחק ש"צ ומהקרוב לה בכורי נדבה, והרי אי אפשר לומר שהעומר הוא ביכורי נדבה, אלא שהפייט קרא לעומר נדבה על פי הברייתא הנ"ל בתורת כהנים.

שואל רבינו חיים פלטיאל, ממשמעות הברייתא שהעושה מצוות נדבה הוא גדול מהעושה אותה חובה, והרי אמרו חז"ל בכמה מקומות קידושין לא. ב"ק לח. פז. ע"ז ג. כי גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה.

אומר רבינו, אין הכוונה לנדבה של מי שאינו מצווה שהמצווה ועושה ודאי עדיף ממנו, אלא שיש שני אופנים בהם אדם יכול לקיים מצוה שבחובה, או ברצון כמתנדב, או דחק שהרי הוא מחויב לעשותה.

בוודאי שמעלתו של המחויב במצוה ועושה אותה ברצון מעצמו בלי שיכפו עליו, גדולה מאשר זה שמקיים חובתו אבל רק לאחר שדחקוהו וכפוהו, שאף על פי שמחויב בדבר עושהו שלא ברצונו מלכתחילה.

וכאשר מקיימים מצות העומר כהלכותיה, נחשב להם המצוה כעושה אותה מתוך רצון עצמו ויחד עם החובה שבדבר שכרו גדול יותר.

ולחסביר ההבדל אם נחשב נדבה או חובה כתב בספר חיים וחסד - חנן א-לקים לרבי יצחק נסים ׳ ג'אמיל זיע"א (נדפס איזמיר תצ"ז) פרשת תצוה -זכור על פי מה שאמרו במסכת מגילה טז. כאשר המן בא להרכיב את מרדכי על הסוס מצאו שדורש לפני החכמים ומראה להם הלכות קמיצה, ובזמן שמרדכי עמד להתפלל כדי להנצל ממנו, המתין המן ושאל את התלמידים במה הם עוסקים ואמרו לו שבזמן שבית המקדש קיים מי שמנדב מנחה, מביא מלא הקומץ סולת ומתכפר לו, ועל זה אמר המן שמלא הקומץ של ישראל דחה את העשרת אלפי כיכר כסף שלו.

ופירש"י שלמדם הלכות קמיצה כי היה דורש בענינו של יום, וששה עשר בניסן היה, הוא יום תנופת העומר.

וקשה, אם כדברי רש"י שהיו עוסקים במצוות העומר, למה ענו לו ממנחת נדבה ומזכירים מנחת סולת, והרי מנחת העומר אינה סולת אלא מן השעורין היא באה וגם מה ענו לו שבזמן שבית המקדש היה קיים אדם מתנדב מנחה, הרי לא עסקו במנחת נדבה כי אם במנחת העומר שהיא חובה ולמה לא ענו לו שעוסקים במנחת העומר ודי בזה.

ועוד קשה שבמדרש אסתר י, ד הביא הדרש באופן אחר, שהמן שאל אותם במה הם עוסקים והם אמרו לו כי במצוות העומר הם

עוסקים, ומה היא מנחה זו שאל המן, ואמרו לו שאינה של זהב או כסף וגם לא חיטים אלא מהשעורים היא באה וכל שוויה רק עשרה קנטרין, ואמר המן שמנחת העומר בעשרה קנטרין דחה את העשרת אלפי כיכר כסף שלו.

הרי שענו לו שעוסקים במנחת העומר, ואם כן מדוע מהגירסא בגמרא משמע שענו לו שמדובר במנחת נדבה, ואין לומר שלפי הגמרא אמרו לו רק על מנחת נדבה והתעלמו ממנחת העומר שבזה היו עוסקים בעניינו של יום וכמו שפרש רש"י להדיא.

אלא צריך לומר שאין סתירה בין המדרש לגמרא ואין קושי על פירוש רש"י, כי אכן מרדכי עסק עמהם במנחת העומר אבל גם במנחת נדבה.

כי היה מרדכי עומד ודורש על הכתוב וְאִם תִּקְרִיב מִנְחַת בְּפוּרִים, ובא לפרש מדוע נאמר בלשון וְאִם, הרי מדובר במנחת חובה. ועל זה דרש מרדכי ואמר הדרש כעין הדרש שהבאנו למעלה אם אתה מקריב אותה לרצון אני מעלה עליכם הקרבתם נדבה, ואם לאו אני מעלה עליכם חובה, וביאר להם מרדכי מה הכוונה "נדבה וחובה".

מנחת העומר באה להתיר את האכילה מהתבואה החדשה והיא חובה, ואינה באה כלל לכפרה, אלא שכאן תלוי מה היא מחשבת המקריבים, האם מקריבים העומר כדי לעשות רצון השי"ת או כדי שיותר להם לאכול מהתבואה החדשה.

אם מקריבים אותה כדי לעשות רצון השי"ת, אפילו שעיקרה להתיר את החדש ואינה לכפרה, עם כל זה השי"ת חשבה לטובה ומעלה עליהם שכר כאילו הקריבו מנחת נדבה שהיא מנחה המכפרת על המביא אותה, אבל אם אין מקריבים אותה לרצון ה' אלא כדי שיוכלו לאכול מהתבואה החדשה, הרי אין ההקרבה הזאת מכפרת, כי לא הביאוה לרצון השי"ת אלא לרצון עצמם, למלאות תאוותם כדי שיותר להם האכילה.

ולכן כתב בלשון ואם, כי תלוי זה ברצון המביא, אמנם המצוה הזאת חובה, אבל תלוי איך מביאים את המנחה הזאת ולשם מה. ובכך מתיישבת הסתירה בין הגמרא למדרש ומתיישב פירוש רש"י, אכן מרדכי עסק עמם המצות העומר שזהו עניינו של יום, ובאר להם הדרכים להביאה, אם לרצון ה' או לרצון עצמם.

אם לרצון ה' - הרי זה כהמביא מנחת נדבה הבאה מן הסולת, וקומצה דוחה את העשרת אלפים כיכר כסף של המן.

ואם לרצון עצמם - הרי זו מנחת חובה, ואף גם היא שווה עשרה קנטרין, ואף על פי שהביאוה לרצון עצמם, דחו אלו העשרה קנטרין של שווי המנחה את העשרת אלפים ככר כסף של המן. [וראה שם עוד שהאריך הרבה לבאר תשובתם להמן על זה הדרך].

וכעין זה כתב רבי משה פיינשטיין זצ"ל בדרש משה בפרשת יתרו ובפרשתנו כי בג' מקומות נאמר ואם וביאורו שהוא חובה, בבניית המזבח - וְאִם מִזְבֵּחַ אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה לִּי שְׁמוֹת כ, כב, בהלואה - אִם קָסָף תִּלְוֶה, ובפרשתנו על המנחה שבשלתם שייך לקיים המצוה בב' אופנים, לרצון השי"ת או לרצון עצמו, ונתנה התורה הבחירה לאדם כיצד יקיימה אם לרצון השי"ת ושכרו גדול, או לרצון עצמו שאין שכרו גדול אף שקיים המצוה. עיי"ש ותרוה נחת.